

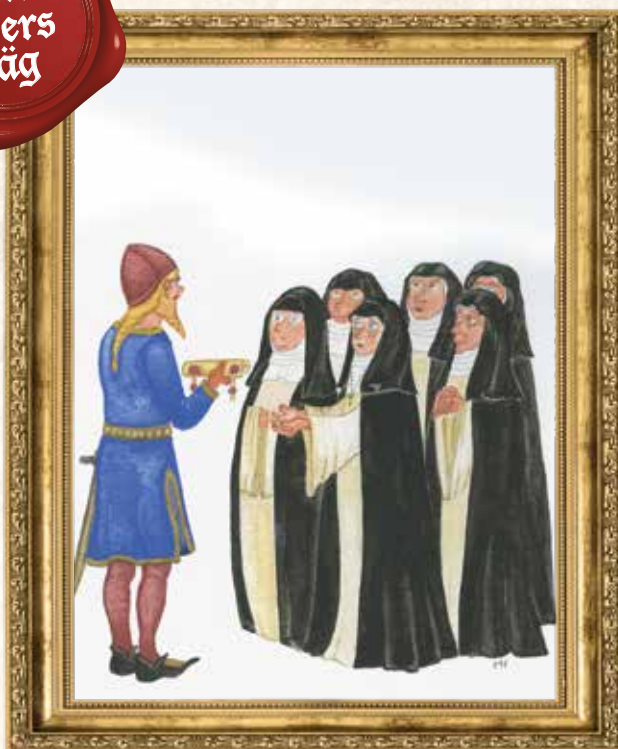

Illustration: Margareta Hildebrandt

Magnus Ladulås donerar mark till nunnorna vid Vårfruberga kloster.

Alla tiders väg

– En historisk resa
från vikingatid till barock

**Res längs småvägar i vacker sörmländsk
natur och upplev fantasieggande platser
mellan Strängnäs och Eskilstuna.
Ett spännande bildningsäventyr
för hela familjen!**

Teckenförklaring

Varje besöksmål har ett nummer och en färgad cirkel. Färgen anger svårighetsgrad att ta sig till platsen. Längs vägen finns även matställen och gårdsbutiker utmärkta (öppettiderna varierar över året, se aktörernas egna kanaler för mer information). Fördjupningsinformation finns på www.gustavvasa.se, www.eskilsallansvanner.se och www.naturkartan.se.

Lätt

Ganska lätt

Medelsvår

Svår

Matställe eller gårdsbutik

- A. Arsenalen (servering)
- B. Lindholms gård (gårdsbutik)
- C. Strands golfrestaurang (restaurang)
- D. Kjula pizzeria & grill (restaurang)
- E. Eskilstuna stadsmuseum (servering)
- F. Butikerna på Wäsby (servering, gårdsbutik)
- G. Solby gård (gårdsbutik, servering)

- H. Mary's Café (restaurang)
- I. Sundbyholms slott och gästhamn (restaurang)
- J. Hesselbyholm viltkött (gårdsbutik)
- K. Osprey farm (gårdsbutik)
- L. Bettans gröna hörn (gårdsbutik)
- M. Kungsbergs gård (gårdsbutik)
- N. Ica Granbecks (butik)

Innehåll

Kapitel

Sida

	Inledning	3
1.	Strängnäs domkyrka	4
2.	Sankt Eskils källa	5
3.	Gökstenen	5
4.	Härads kyrka	6
5.	Jättekyrkan	7
6.	Barvaåsen	7
7.	Kungshället	8
8.	Eskilmonumentet	9
9.	Eskilstuna stadsmuseum	9
10.	Torshälla kyrka	10
11.	Vallby kyrka	11
12.	Hammarby kyrka samt Karin och Carl Larssons paviljong	11
13.	Kjula kyrka	12
14.	Oxenstiernautställningen	13
15.	Jäders kyrka	13
16.	Sundby kyrka	14
17.	Sigurdsristningen	15
18.	Gyllenhielm och Ribbing	15
19.	Rällingeborg	16
20.	Åsby gravfält	16
21.	Helgarö kyrka	17
22.	Fogdö kyrka	18
23.	Vårfruberga klosterruin	18
24.	Husby	19
25.	Vansö kyrka	20
26.	Stenby skans	20

Alla tidens väg

En historisk resa från vikingatid till barock

Välkomna till en resa längs det vi kallar Alla tidens väg.

Resan tar avstamp i vikingatiden, perioden mellan 790- och 1060-talet, en för vårt områdes del mycket expansiv tid. Bebyggelsen var främst knuten till kusttrakterna och ett betydande exempel på detta är just "Södermännens land", eller Södermanland. Under vår färd fokuserar vi främst på det sena 900-talet och 1000-talet – runstenarnas, silverskatternas och vikingatågens dramatiska tid.

Många av dagens gårdar och byar har sina rötter i vikingatiden, vilket gravfälten i deras närhet vittnar om. Tänk också på att Mälarens vatten under vikingatid och medeltid gick betydligt högre upp, så mycket som fem meter, ofta i närheten av de besöksmål vi beskriver. Eldsundet var en öppen farled, liksom Ramsundet.

Perioden innebär även en betydande samhällsförändring, med kristendomens etablering i de gamla asagudarnas kärnområden. Någon svensk statsbildning fanns inte, men vi kan se tecken på en ny organisation, påverkad av den katolska kyrkan.

Platsernas historiska betydelse understryks också av de många medeltida kyrkor som finns längs vår resväg. På de platser där kyrkorna står har det tidigare ofta funnits vikingatida gravar, boplatser eller offerplatser. På de flesta kyrkogårdar finns också runstenar, fristående eller inmurade i kyrkväggarna.

Kyrkorna är väl värda att besöka och rymmer ofta vackra interiörer och gamla artefakter från tiden då Sverige var katolskt.

Denna skrift kan ses som en fördjupning, men också som ett stöd i planeringen av besöken längs Alla tidens väg; i texterna ges vägbeskrivningar till respektive besöksmål. Tänkt start för resan är Strängnäs domkyrka, men du kan så klart börja din resa på någon annan plats längs vägen. Till denna fördjupning hör även en lätthanterlig karta, som du hittar i tryckt form på turistbyråer och andra offentliga platser längs vägen. Den finns också att ladda ner från www.gustavvasa.se eller www.naturkartan.se. Besöksmålets numrering i texten nedan är densamma som på kartan.

Därmed kan resan börja. Välkomna till en färd längs Alla tidens väg!

Styrelserna för Gustav Vasa-föreningen och Eskilsköllans vänner

1. Strängnäs Domkyrka

– Sveriges bäst bevarade medeltida domkyrka?

Strängnäs domkyrka är imponerande stor och den svenska domkyrka med mest medeltida karaktär bevarad. Kyrkan är helgad åt apostlarna Petrus och Paulus, som också finns i Strängnäs kommunvapen. På platsen har det tidigare sannolikt funnits en träkyrka och dessförinnan en offerplats och gravplats från järnåldern. Hela området runt kyrkan genomsyras av historien och har varit skådeplats för många intressanta händelser, inklusive en av de viktigaste i bildandet av det Sverige vi känner i dag: valet av Gustav Vasa till kung den 6 juni 1523.

Själva domkyrkan är byggd i gotisk stil. Bygget påbörjades i mitten av 1200-talet; den första delen invigdes av biskop Anund 1291. Sin nuvarande utformning fick kyrkan till stor del under biskop Kort Rogge på 1400-talet. Det var också Rogge som beställde två av de imponerande och vackra altartavlorna; högaltartavlorna är från 1480-talet och tillverkade i Bryssel. Kyrkans takmålningar är medeltida.

Foto: Niclas Samuelsson

Längs kyrkans långsidor finns många gravkor med spännande berättelser. Karl Karlsson Gyllenhielm (1574-1650) och hans hustru Kristina Ribbing (1593-1656) ligger begravda på den södra sidan, under ett imponerande gravmonument. Där hänger även Gyllenhielms fotbojor, som han var fängslad med under tolv år i Polen. På väggen i koret tecknas olika sjöslag, som Gyllenhielm deltog i som riksamiral.

Karl Karlsson Gyllenhielm var frilösningsman (född utanför äktenskapet) till Karl IX, som även han är begravd i kyrkan under ett ståtligt gravmonument med häst och riddare.

Sturekoret, med ett stort skulpterat skelettet närmast koret på södra sidan, innehåller i dag av familjen Stenbock och har en spännande historia. Här var Sten Sture d.ä. begravd efter att hans kista flyttats från klostret Pax Marie i Mariefred. När klostret revs av Gustav Vasa flyttades kvarlevorna från klostret till Kärnbo kyrka, som i dag är en ruin i Mariefred, för att därefter hamna i domkyrkan. Sten Sture flyttades igen till kryptorna till förmån för familjen Stenbock. Gustav III ville ge Sten Sture sin heder tillbaka och gav honom en utsmyckad grav till höger i koret, mitt emot Karl IX.

En gripande gravvård till vänster i koret är den efter prinsessan Isabella, dotter till Johan III. Hon dog under Johans och familjens fångenskap på Gripsholms slott. Gravmonumentet är ett rörande konstverk av den lilla flickan iklädd sina finaste kläder.

Flera intressanta runstenar finns runt domkyrkan samt inmurade i dess grund. Stenarna har troligen varit placerade på andra platser i närheten av kyrkan, till exempel efter vattenfärderna. Den stora uppställda stenen femtio meter söder om kyrkan har tidigare legat i kyrkans golv och flyttades till sin nuvarande plats 1874. Den har troligtvis legat över en kristen grav. Texten lyder: *"Björn och Underlög moder och son läto hugga denna sten efter Ulvrik och ... fader och son och efter ... Underlögs son"*.

2. Sankt Eskils källa

– Källan som aldrig sinar

Från domkyrkan går färden vidare ut ur Strängnäs via Eskilstunavägen. Vid Tingstuhöjden går en mindre körväg in till höger, strax före rondellen ut på gamla riksvägen. Vägen går fram till Sankt Eskils källa. Parkera vid stenkrossen/grusgropen och promenera fram. Ett alternativ är att köra mot Eskilstuna och parkera mitt framför källan, en till två bilar får plats. Det går inte att köra ut på stora vägen vid källan, utan du måste tillbaka samma väg.

Källans uppkomst

Under flera år hade skördarna i svearnas rike slagit fel och svälten var svår. Den kristne kungen Inge låg i fejd med Blot-Sven, som värnade om den hedniska läran. Blot-Sven ställde till med en stor blotfest i Strängnäs för att få slut på svälten. Vilket år detta skedde vet man inte, men Blot-Sven omkom i en strid med kung Inge på 1080-talet, enligt sägnen på Stenby skans (se punkt 22), så troligen omkring år 1080.

Eskil var en engelsk munk (biskop) som verkade i Tuna. Han var utsänd för att kristna svear och göter. Eskil vandrade till Strängnäs för att predika om Vite Krist med målet att omvända svearna från asatro till kristenhet. Blotet var igång och människorna hade redan hunnit inta det grillade köttet och förmodligen druckit ett och annat horn med mjöd till de gamla gudarnas ära.

När Eskil började predika om den nye guden och den nya läran blev hedningarna irriterade och började kasta glåpord och smäda honom. Då bad Eskil Gud om ett himmelskt under. Det bröt ut ett hemskt oväder med regn, hagel, åska och snö. Mitt i ovädet stod Eskil helt torr. Då klev Spåbodde, en spåman från Finninge, fram och slog Eskil med en sten. En annan man högg Eskil med sin yxa. Svårt skadad fördes Eskil fram till Blot-Sven, som dömde honom till döden varpå Eskil stenades till döds av de uppretade Strängnäsborna. Eskils följeslagare tog hand om kroppen och bar den mot Tuna. Efter en tröttande promenad ställde de ner bären för att vila. På platsen sprang det då fram en källa – Sankt Eskils källa.

Foto: Monika Eriksson Bertilsson

3. Gökstenen

– Sigurdsristningens primitiva kusin

Från Strängnäs och Sankt Eskils källa tar du gamla vägen mot Eskilstuna. Vid försvarsmuseet Arsenalen svänger du höger in på väg 971. Åk förbi Näsbyholms säteri på vänster hand. Efter några hundra meter, direkt efter en mindre grusväg som går in till höger, är det dags att stanna. Målet är Gökstenen, som ligger på höger sida om vägen. Det är en promenad på 500 meter rätt norrut i det öppna skogsområdet. På din högra sida har du hela tiden solcellsparken och på andra sidan skogsområdet. Vandringen kan med fördel göras sen höst eller tidig vår; under sommaren betar ungtjurar på området.

Gökstenen är en annorlunda runsten. Den finns på ett flyttblock, inte på en rest sten. Föreställ dig att du är tusen år tillbaka i tiden, då vattennivån var fem meter högre än i dag. Det fanns en färjeled här från fastlandet bort till Vansö, sjöleden Eldsundet var livligt trafikerad. Troligtvis visade detta flyttblock att just här var korsningen. På Vansösidan finns en stensatt kajkant som markerar detta.

Ristningen på Gökstenen är en primitiv kopia av den mer välkända Sigurdsristningen i Jäders socken (se punkt 16). Texten är svåräst, men så här tolkas den oftast: *"Roar, Gumes son, reste denna sten efter Audar Slodes fader och efter sin fader. Guld han i Semgallens land skiftade."* (Semgallen är en central region i dagens Lettland.)

Gökstenen är väl värd ett besök, även om den ligger lite otillgängligt till. Nära stenen finns ett gravfält med tolv runda, rätt väl synliga stensättningar samt några resta stenar.

4. Härad's kyrka

– Kommunens äldsta kyrka?

Från Gökstenen vänder du tillbaka samma väg, ut på gamla vägen till Eskilstuna. Innan du kommer fram till Härad, sväng vänster in på den lilla Härad's kyrkväg och stanna till vid kyrkan. När kyrkan byggdes låg den mitt i byn. Stora landsvägen, föregångaren till dagens E20, finns fortfarande kvar där den passerar kyrkan.

Detta är en medeltida kyrka; de äldsta delarna är från 1100-talet, då kyrkan bestod av det nuvarande långhuset. På den tiden fanns inga bänkar, utan människorna lyssnade på den katolska mässan stående. På 1400-talet fick kyrkan murade valv.

Trots flera restaureringar har kyrkan behållit ett tydligt medeltida arv, framför allt i form av dopfunt, triumfkrucifix, helgonskåp och relik-kista. Den sistnämnda är gjord cirka 1170 av en anonym mästare. Kistan är huggen i sandsten och locket är smyckat med figurer i låg relief.

Under 1700- och 1800-talet genomfördes flera renoveringar. Man började också bygga ett torn, som dock revs.

Framför altaret finns en gravsten med familjerna Morgenstiernas och Hunds vapen. Kyrkans kalk har inskriptionen Daniel Morgenstierna.

Vid kyrkans grind står en runsten från vikingatid med inskriptionen *"Köpe reste denna stenen efter Svene sin fader"*.

5. Jättekyrkan

– Gigant från 500-talet

Resan fortsätter. Sväng ut igen på Överåsvägen (gamla stora vägen) och åk till vänster fram tills Sjöborgsvägen går in till höger. Följ den förbi bostadsområdena. Sväng höger upp på en första mindre väg. Här står en blå skylt: "Gravfält 300 m." Åk tills vägen tar slut. Därefter promenad upp till Jättekyrkans fornborg. Den är ett utmärkt besöksmål för hela familjen. Det kan vara en vägbom nere vid Sjöborgsvägen, då blir promenaden cirka 600 meter.

Vi är på högsta berget ut mot Söderfjärden. Borgen byggdes troligen på 500–600-talet som övervakningsplats över den då mycket viktiga farleden över Söderfjärden. Vi är alltså före vikingatiden och tanken kittlar om hur det kan ha sett ut då.

Resterna i dag består av väldigt stora stenar, en innermur och en ytturm som ursprungligen varit mer än fem meter höga och lika breda. Det här har varit en välbefäst fornborg. När vi kommer fram till "stenhögen" håller vi vänster för att hitta en stenomgärdad väg in i borgen. Det är en mäktig känsla att vara på den gräsbevuxna botten i fornborgen och vinka till övriga i sällskapet, som kanske står på någon av de terrassliknade stenformationerna ovanför.

Foto: Malin Sundebj

6. Barvaåsen

– Spår av ett levande samhälle

Åk tillbaka ut på gamla Eskilstunavägen och följ den fram till avtagsvägen upp till Barva kyrka till vänster. Besök runstenen vid Barva kyrka och föreställ dig att det för 3 000 år sedan låg ett större samhälle här på åsen, som då var vid vattnet (Mälaren var fortfarande en del av Littorinahavet, det vill säga Östersjön). Här finns den största koncentrationen av fornlämningar i hela Södermanland, cirka 600 ligger spridda längs åsen.

Illustration: Margareta Hildebrandt

Lämningarna ligger grupperade i gravfält från motorvägen i norr till Söderby i söder. I norra delen och i ett stort område söder om Barva kyrka finns gravar som är typiska för bronsålder och äldre järnålder. De är helt byggda av sten och med stora stenar runt omkring och ett stenblock i mitten.

Rester av boplatser finns kvar på åsen: skärvstenshögar, bränd sten från härdar/eldar och metallarbeten. Söder om väderkvarnen finns gravar med en yta av jord och torv från yngre järnåldern. Åsen är i dag till stor del igenväxt, men det har funnits stigar för att göra platsen

tillgänglig. Med lite fantasi går det mycket väl att tänka sig att det här fanns stora samhällen som mycket väl kunde jämföras med Birka.

Barva kyrka

Kyrkan har ett vackert läge vid foten av Barvaåsen. Troligen fanns det en träkyrka i Barva vid slutet av 1000-talet. En stenkyrka började förmodligen byggas cirka 100 år senare.

Av en romansk stenkyrka återstår i dag bara västpartiet.

Medeltidskyrkan har väsentligt förändrats, dels på 1600-talet, dels på 1700-talet. År 1795 började en omvandling av kyrkan, då dess grundplan fick formen av ett kors. En stor restaurering slutfördes 1942.

Runstenen vid kyrkan är sammansatt av tre fragment, som hittades vid torpet Örleds såg cirka två kilometer nordväst om kyrkan. De låg i skorstensstocken till en gammal stuga, som revs på 1970-talet. Fragmentets brottytor är ganska vittrade, vilket tyder på att stenen slogs sönder långt innan den användes i stuggrund. Stenen har troligen ursprungligen varit rest nära fyndplatsen vid den gamla vägen mellan Barva och Kjula. Stenen är daterad till cirka 1020–1050. Den otydliga texten lyder "... *lät resa denna sten efter Toste (?) (sin) son*".

7. Kungshället

– Rastplats för kungar

Fortsätt på gamla Eskilstunavägen fram till Kjula. På vägen passeras en runsten på vänster sida, cirka en kilometer innan Kjula vid Harby. Den upptäcktes så sent som på 1970-talet på åkern bakom. Texten lyder: "*Kår reste stenen efter Boe. Viborg var moder. Snor (var) fader (?)*".

Kungshället på Kjulaåsen finns 300 meter efter avtagsvägen mot nya E20 till vänster och avfarten in mot Kjula samhälle till höger. Fortsätt mot Eskilstuna och sväng nästa höger vid skylten "Gravfält". Detta är en del av Badelundaåsen, som sträcker sig från Ludgo i Södermanland till Siljan i Dalarna.

På denna plats låg tingsstället för Österrekarne härad under medeltiden. Namnet Kungshället innebär säkert att kungar i mycket gamla tider rastat här med sitt följe; det var en viktig mötesplats för flera vikingatida färdvägar. Stora delar av åkrarna i Kafjärdens socken låg under vatten och många öar fanns under vikingatid och tidigare.

Den gamla ridvägen går rakt igenom ett stort gravfält, som består av femtio gravhögar, trettio runda stensättningar, två treuddar och 22 resta stenar. Imponerande att se ut över i dag, men betänk att det varit ännu större, då mycket gått förlorat vid utbyggnad av vägar och åkermark.

Vid södra kanten av ridvägen finns Södermanlands största runsten – ett måste att besöka. Den är 3,4 meter hög och en tolkning av ristningen är så här: "*Alrik reste stenen, son till Sigrid, efter sin fader Spjut, som västerut varit hade, nedbrutit borg och i den slagit anglosaxernes här. Anglosaxiska fästena kände han alla.*" Intressant är att Alrik var son till Sigrid, som byggde bro över Ramsundet och bekostade den stora Sigurdsristningen, dit vår resa når så småningom. Här framträder en mäktig Rekarnesläkt från 1000-talet, med intressen i ett stort område vid Mälaren.

8. Eskilmonumentet

– Från kungsgård till slott och skola

Fortsätt gamla Eskilstunavägen, förbi sjukhusavfarten, in mot Eskilstuna centrum. Sväng höger i rondellen vid Djurgårdsparken och åk på Carlavägen fram till Klostergatan. Sväng vänster in på Klostergatan, vid Slottsskolan finns parkering.

Vid Slottsskolan finns en staty av Sankt Eskil (läs mer om hans öde under punkt 2) samt en informations-tavla som visar var man hittat murrester efter Sankt Eskils gravkyrka. På skolgården står också en minnessten samt en runsten.

På platsen, där det tidigare funnits en Tunagård från yngre järnåldern (550–700 e.Kr.), etablerades även ett Johanniterkloster på 1100-talet. Informationstavlan berättar även om detta. Riddarorden Johanniterna kom till Eskilstuna på 1170-talet. Klostret fick sin stiftelseurkund cirka 1185 och bland undertecknarna fanns bland annat Folkungaättens Birger Brosa, en av landets största jordägare. Av ett påvligt brev framgår att han donerat två egendomar i trakten till klostret. Klostret uppfördes under den nuvarande Slottsskolan och skolgården. Munkarna bedrev hospital, för vård och stöd för fattiga, sjuka och andra behövande.

Under reformationen på 1500-talet avvecklades Johanniterklostret, munkarna drevs bort och kronan beslagtogs klosteranläggningen och huvuddelen av dess egendomar. På platsen för klostret byggdes i mitten av 1500-talet istället en kungsgård, troligen delvis på samma grund som klosterbyggnaden. År 1568 tillträdde hertig Karl och under hans ledning förvandlades kungsgården till ett slott, Eskilstuna hus, som dock förstördes i en brand 1680.

Vid grävningar på platsen för det gamla klostret i Eskilstuna hittades två runstenar, som nu är uppställda öster om Slottsskolan. Texterna är mycket svårlästa, men möjligen står på den ena "... efter Ödis sin syster ...".

Foto: Monika Eriksson Bertilsson

9. Eskilstuna stadsmuseum

– Lär om Vasatiden

Fortsätt Klostergatan fram mot Strandvägen, ta höger och följ Strandvägen ända fram till Klosters kyrka. Kör över Nybron och håll höger in på Hamngatan. Sväng höger in på Strömsholmens parkering.

I stadsmuseet finns bland annat utställningar om Vasatiden och kungsgården som blev slott under hertig Karls ledning (läs mer under punkt 8).

10. Torshälla kyrka

– Rademacher och Ebeling i romansk stenkyrka

Åk tillbaka över Nybron och kör mot E20. I tredje rondellen tar du tredje avfarten och kör mot Torshälla. Sväng vänster på Brogatan över Torshällaån, passera Storgatan och vidare höger in på Lilla gatan, så har du rådhusparkeringen och kyrkan framför dig.

Torshälla romanska stenkyrka uppfördes på 1170-talet, troligtvis som patronatskyrka ägd av Folkungabröderna Karl den döve och Birger Brosa. Bakom nuvarande kor, som då var långhus, finns det tidigare koret. Där finns också en kopia på det medeltida altarskåpet från 1475. Det såldes till Tumbo församling 1780 av prosten Strandberg, som ville bli av med allt katolskt beläte. När Torshälla får stadsrättigheter av kung Birger (Magnusson) 1317 förlängs kyrkan med ett nytt långhus. På 1400-talet tillkommer vapenhus, torn och valv samt träskulpturer av Birgitta, Katarina, Gertrud och Göran.

Kyrkans östligaste valv har målningar av Albertus Pictor. Valvet vitkalkades på 1770-talet, men målningarna togs fram igen 1911. Målningarna föreställer Den yttersta domen, Jesu födelse, Jesus stamtavla (bland patriarkerna finns Abraham iförd nitbrillor, den tidens glasögon), Marias kröning, Kristi himmelfärd och pingstundret samt Simsons strid med lejonet.

1580 skänker hertig Karl Strängnäs domkyrkas medeltida (1440-talet) mekaniska urverk till Torshälla kyrka och omkring 1594 målar Anders Jordansson Ryttaire Kristi uppståndelse i korets västra valv.

Predikstolen är utförd av domkyrkosnickaren Michael Rechner och tillkom i mitten av 1600-talet. Epitafierna tillkom samma tid som renässansstolen i koret. Orgelskranket från 1675 är en gåva av borgmästare Sven Ersson-Herling. Motiven är hämtade från Uppenbarelsebokens åttonde kapitel.

1668 begravs industrimannen Reinhold Rademacher i kyrkan, där också hans hustru och svåger Reinhold Palmstruch vilar. Ingången till graven finns bakom kororgeln. Palmstruchs begravningsvapen är uppsatt på en av pelarna. Här finns även en minnestavla över Reinhold Rademacher, utförd i järn av Torshällakonstnären Allan Ebeling.

Under 1600-talet förses kyrkan med ett 78 meter högt torn, som dock brann 1873 och ersattes av nuvarande trappgaveltorn.

En runsten är rest vid kyrkans södra vägg. Den består av två delar som var för sig och vid olika tidpunkter hittats inmurad i kyrkogrunden. Den fragmentariska texten lyder "... resa ... efter Kak (?) sin dugande make".

Foto: Monika Eriksson Bertilsson

11. Vallby kyrka

– Typisk bykyrka från medeltiden

Lämna Torshälla via Brogatan, kör söderut mot Hammarbyvägen (väg 952). Fortsätt den fram till Hammarbyrondellen, där du tar andra avfarten och kör mot Hammarby kyrka. Efter 6 km sväng vänster upp till Vallby kyrka, den syns från Hammarbyvägen.

När kristen tro fick fäste vid mitten av 1000-talet anlades många kyrkor på slätterna, det vill säga Rekarnebygden. Här var det relativt välbefolkat och det byggdes gårds- och bykyrkor, varför kyrkorna ligger tätare här än på andra ställen i länet. Vallby är ett bra exempel på en sådan kyrka, som fortfarande ligger mitt i byn, liksom Sundby och Hammarby kyrkor.

På 1300-talet byggdes Vallby kyrka ut och långhuset blev längre och bredare. I kyrkans tak finns ett krucifix från 1200-talet. På den katolska tiden hängde det vid ingången till koret från långhuset, i den så kallade triumfbågen. Triumfkrucifixet symboliserar den kristna triumfen över döden genom Jesu uppståndelse.

Dopfunten från 1100-talet är gjord av kalksten och troligen från Mälardalen.

Predikstolen är den äldsta i Södermanland som kan ha tillverkats av en mästare Jöns, känd från uppländska Kulla.

De två trästatyerna i koret föreställer Ansgar och Olaus Petri (med boken) och är tillverkade på 1930-talet av Carl Elmberg.

Foto: Monika Eriksson Bertilsson

Ingången till kyrkan och kyrkogården går genom en vitkalkad stiglucka från medeltiden. Stiglucka, eller stegport, är en sorts överbyggd kyrkogårdsgrind. Ofta var det trappor på båda sidor av porten, där dess underdel inte öppnades utan stegs över, vilket gett konstruktionen dess namn.

12. Hammarby kyrka samt Karin och Carl Larssons paviljong

– Minsta kyrkan och ny turistattraktion

Åk tillbaka ut på Hammarbyvägen och fortsätt enligt skyltning fram till Hammarby kyrka.

Hammarby kyrka är en mycket liten kyrka; den rymmer endast femtio personer. En kyrka har funnits på platsen sedan mitten av 1000-talet. Fynd av en sidohäll från en gravkista från den tiden gjordes vid restaurering 1954. En stenkyrka byggdes redan i slutet av samma århundrade. Mycket av den nuvarande kyrkan bör ha byggts under 1100-talet.

Samtliga byggnadsdelar har tak belagda med träspån. Långhuset, koret och sakristian har sadeltak, medan tornet har en firsidig svängd huv i två avsatser. Torntaket kröns av ett kors på en kula, som båda är av kopparplåt.

Här finns en dopfunt från 1100-talet och ett triumfkrucifix från 1300-talet. Vänstra flygeldörren visar apostlarna Sankt Eskil och Sankt Botvid, Södermanlands skyddshelgon. Altarskåpet är ett svenskt arbete i Hermen Rodes stil, 1470–1480.

På kyrkans södra vägg finns ett manshuvud med mustasch, som sannolik blev inmurat när kyrkan byggdes. Var ansiktet kommer ifrån vet man inte. Utanför kyrkan finns även en cirka två meter hög runsten. Den har tidigare varit avslagen på mitten och har möjligen stått på en annan plats.

Under sommaren finns det nära kyrkan en paviljong, som berättar om konstnärsparet Carl och Karin Larsson och deras relation till trakten runt Hammarby kyrka.

13. Kjula kyrka

– Huvudkyrka i sex socknar

Åk söderut tills du kommer till väg 900 (gamla Eskilstunavägen). Kör den åt vänster fram till att väg 957 svänger in till vänster. Du kommer till en korsning där du ser Kjula kyrka mitt i vägtrekanten. Kyrkan är huvudkyrka i Kafjärdens församling, som bildades 1995 genom sammanslagning av sex kyrkssocknar, vilka tidigare utgjorde ett pastorat: Barva, Hammarby, Jäder, Kjula, Sundby och Vallby.

Den bördiga Rekarnebygden hör till de trakter i Svealand som tidigast kristnats. Sankt Eskil bedrev flitig mission som förklarar att bygden tycks ha kristnats redan på 1000-talet. Ett fragment av en kalkstenkista från mitten av 1000-talet, av den typ som nämns i beskrivningen av Sundby kyrka (punkt 15), har påträffats i Kjula. Det bör vara bevis för att en träkyrka, troligen av stavkyrkotyp, fanns här vid den tiden.

På 1100-talet har träkyrkan ersatts med en romansk kyrka av gråsten. Av den har långhusets murar och tornet bevarats. 1798 gjordes en genomgripande ombyggnad som präglar kyrkan av i dag.

14. Oxenstiernautställningen i Jäder

– Möt det moderna Sveriges grundare

När du står vid Kjula kyrka ser du tornet på Jäders kyrka, så det är bara att fortsätta vägen fram mot den ståtliga byggnaden.

I de gamla kyrkstallarna, på höger sida om vägen mitt emot Jäders kyrka, finns en utställning om rikskanslern och statsbyggaren Axel Oxenstierna. Genom sex uppbyggda rum tar du del av den spännande historien om en av grundarna till det moderna Sverige samt ser hur vi levde och verkade för 400 år sedan. En mycket sevärd utställning! Ta gärna kontakt med föreningen Kunskapsturism Kafjärden för att få reda på öppettider.

Axel Oxenstierna (1583-1654) var en unik människa, som deltog i byggandet av staten Sverige under 1600-talet. Han var rikskansler från 26 års ålder tills han avled 71 år gammal. Han startade flera myndigheter, till exempel vägverk, länsstyrelse och postverk. Axel Oxenstierna kom från en stor gård som heter Fiholm. Där planerade han att uppföra ett slott, Fiholms slott. Det blev dock aldrig byggt, endast två flyglar blev klara. Det heter i dag Fiholms säteri och ligger fyra kilometer från Jäder.

15. Jäders kyrka

– Oxenstiernornas gravkyrka

På andra sidan väg 957, strax intill Oxenstiernautställningen, ligger Jäders pampiga kyrka. Troligtvis fanns här en stavkyrka i trä redan i mitten av 1000-talet. Under 1100-talet uppfördes en stenkyrka på den plats där den gamla träkyrkan en gång legat.

Under 1600-talet kom området runt kyrkan i släkten Oxenstiernas ägo. Rikskanslern Axel Oxenstiernas farfar lät bygga ett gravkor i kyrkan. Axel Oxenstierna anlät i sin tur arkitekten Nicodemus Tessin d.ä. för arbetet med ombyggnation av kyrkan, för att säkerställa att släkten hade en värdig begravningsplats. Kyrkan fick en katedralliknande storlek och syntes vida omkring. Sedan 1659 har inga förändringar i kyrkans utseende gjorts, vilket gör att den är väl bevarad än i dag.

Axel Oxenstierna själv dog 1654. I sitt testamente skrev han att hans ben skulle knytas ihop med ett sidenband och att man vart femtionde år skulle öppna graven för att kontrollera att bandet var intakt. Detta för att han inte skulle kunna gå igen och skrämja Jäderborna.

I kyrkan finns resterna av tre bildstenar i vapenhuset, de har aldrig varit ristade med några runor. Mot vägen står en så kallad navelsten eller gravklot, men utan runor. Det finns också ett gravklot

Foto: Monika Eriksson Bertilsson

inmurat i södra väggen i närheten av en röd bildsten. Båda härstammar troligen från 1000-talet. På kyrkogården finns två runstenar, som båda hittats under renovering i kyrkan. Runorna är svårlästa, men den ena lyder *"Asgöt reste denna sten efter sin fader, fosterbroder till Arne"*. Den andra är en Ingvarssten, som minner om den olyckliga vikingafärden österut till Kaspiska havet 1040. Texten lyder: *"... denna sten efter Bägler, sin fader, make till Säva. Han var faren (med Ingvar)"*.

16. Sundby kyrka

– Rikemanskyrkan

Oavsett om du kommer från Jäders kyrka eller har åkt stora svängen förbi Eskilmonumentet och Torshälla, så är du på väg mot Sundbyholm för att hitta nästa besöksmål. Följ skyltning mot Sundbyholm, Sundby kyrka ligger cirka 1,5 kilometer innan slottet uppe till höger.

Sundby kyrka ligger på krönet av Österrekarnes största grusås. Den kan ha funnits redan på 1000-talet, då man har funnit ett slags stenkistor av kalksten som också hade runinskrift. Sådana har hittats i till exempel Hammarby, Kjula, Jäder och Sundby och antagligen stått inne i dessa kyrkor.

Byggandet av stenkyrkor var i Södermanland igång omkring år 1100. När fornforskaren Johan Peringskiöld ritade av kyrkan år 1686 stod 1100-talets kyrka ännu nästan orörd. Under medeltiden byggdes sakristia och vapenhus. Ombyggnad gjordes 1792 och en yttre renovering 1996.

Foten på dopfunten härstammar från 1100-talet, det finns en altarduk från 1500-talet och en silverkalk från 1300-talet har deponerats på Historiska museet. I sakristians yttervägg finns en lockhäll inmurad som påminner om en runsten. Enligt gamla källor låg den i golvet över en grav inne i den tidigare kyrkobyggnaden innan den flyttades till nuvarande plats. Texten lyder: *"Hane och Sigvid läto göra dessa minnesmärken efter Holmvid, sin fader, och Gyrid efter Holmvid, sin man."*

Gyllenhielska skolan

Nära kyrkan finns Gyllenhielska skolan, den första folkskolan på den svenska landsbygden. Den inrättades 1629 via en donation av Karl Karlsson Gyllenhielm och invigdes 1631. Nuvarande byggnad är från 1808 och användes ända fram till 1987. Skolbyggnaden är nu i privat ägo, men K-märkt.

17. Sigurðsristningen

– Återger saga som inspirerat Wagner och Tolkien

Från Sundby kyrka går en ridväg som du även kan promenera längs och komma fram till Sigurðsristningen. Stigen går på åsen, ett naturvårdsområde, nära vägen. Annars åker du tillbaka ut på vägen mot Sundbyholm, precis innan vägskylden Sundbyholm går en mindre väg in till höger. Här ändrar sig naturen och du kommer in i en underbar bokskog. Sveriges nordligaste naturliga bestånd, vackert året om.

En stor parkering finns intill Sigurðsristningen, den mest kända runristningen i Södermanland. Eskilstuna kommun har även satt upp flera informationstavlor runt ristningen och uppe på berget finns fikabord iordningställt.

Sigurðsristningen är ristad direkt på Ramsundsberget, en flat berghäll. Bilderna återger olika episoder ur sagan om Sigurd Fafnesbane, medan texten handlar om ett brobygge över Ramsundet. Sagan är fortfarande levande i Wagners opera Nibelungens ring och i Tolkiens Sagan om ringen-böcker. Texten lyder: *"Sigrid, Alriks moder, Orms dotter, gjorde denna bro för sin make Holmgers, Sigröds faders själ."*

Vi läser om en mäktig stormannaätt i Rekarnebygden. Nära släktskap kan konstateras från de ristningar som nämnts på den ståtliga stenen vid Kungshället (punkt 7). Sigrid byggde alltså en bro över sin mans minne. Brofästet finns kvar liksom spåren efter ridvägen. Brofästet är från 1000-talets mitt, då vattennivån var cirka 4,5 meter högre än i dag. Nu finns endast ett mindre vattendrag som minner om det breda sundet.

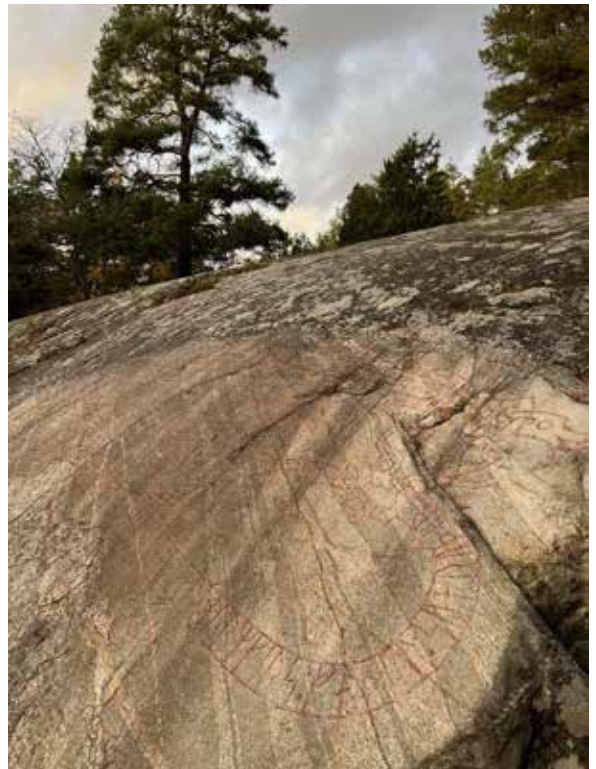

Foto: Monika Eriksson Bertilsson

18. Gyllenhielm och Ribbing

– Ett kärleksfullt äktenskap

Efter stunden vid Sigurðsristningen vänds färden mot Björsund och Fogdön. Du kan fortsätta på vägen som går förbi ristningen genom Mora by (notera midsommarstången mitt i byn). Småvägar leder oss tillbaka till vägen mellan Jäder och Björsund. Men passa först på att se utställningen om Karl Karlsson Gyllenhielm och Kristina Ribbing, som inryms i en lada till vänster strax innan Sundbyholms slott.

Slottet (bilden) var under medeltiden ett kloster gods och tillhörde Eskilstunas Johanniterkloster. Karl Karlsson Gyllenhielm och Kristina Ribbing huserade på slottet

Foto: Margareta Hildebrandt

från slutet av 1500-talet till en bit in på 1600-talet. I ladan i närheten av slottet har olika miljöer byggts upp som visar den viktiga gärning dessa två entreprenörer har skapat. Här får du se fängelset som Karl Karlsson Gyllenhielm satt i på 1600-talet och en skolsal från Gyllenhielmska skolan, som paret startade. Och mycket, mycket mer!

19. Rällingeborg

– Fornborg med sentida labyrint

Illustration: Margareta Hildebrandt

Åk tillbaka upp på väg 957, följ den mot Björsund över bron och mot Strängnäs. Efter tre kilometer, sväng av mot vänster och kör mot Hässelbyholm. Efter ytterligare tre kilometer finns avtagsvägen upp mot Rällingeborg. Det finns goda möjligheter att parkera vid vägen. En trevlig informationstavla visar att du kommit rätt. Stigen till borgen är bred och tydlig.

Borgen ligger på ett större bergsmassivs västra sida, cirka en kilometer norr om gården Rällinge. Berget som borgen ligger på reser sig över norra Fogdön, som när borgen byggdes var en egen ö helt omgiven av Mälarens vatten. På den tiden låg det närmsta segelbara vattnet väster om borgen, varifrån man hade god sikt över trafiken på sjön.

Runt borgen löper en 180 meter lång mur, som på sin högsta höjd är tre meter. På vissa ställen är muren mycket välbevarad. Det finns också rester av två ingångar, varav en ligger på den norra delen där muren är dubbel. I murens södra del finns också en dubblering till skydd för ingången. Innanför muren är marken förhållandevis flack och i dag delvis gräsbevuxen, delvis obevuxen berghäll. I borgens östra del finns en labyrint av stenar. Den är dock inte lika gammal som borgen, utan är byggd av "turister" under senare delen av 1800-talet. Inne på "borggården" finns även ett fikabord, där du kan inta din matsäck i en tusenårig miljö.

Enligt forskning från 1800-talet, som kanske inte var så seriös, påstås det att Ingjald Illråde använde borgen som sitt fäste. Där ordnade han gravöl efter sin far med ett antal av Mälardalens hövdingar. När alla blivit rejält berusade satte han eld på byggnaden och lät bränna dem inne. Efter det lade Ingjald under sig alla dessa hövdingars riken och tog skatt av befolkningen.

I närheten av borgen finns ett stort gravfält med två runstenar. En av stenarna har texten "... reste denna sten efter Runulf ...", den andra stenen har ett stort kors.

20. Åsby gravfält

– Högar, stensättningar och spännande ristningar

Åk tillbaka upp på väg 957, kör genom Nybble by till Åsby där Helgarö hembygdsgrd ligger till höger. Parkera på vänster sida av vägen.

Namnet Åsby är från vikingatid och betyder "byn på Åsen". Troligen har Åsby gård legat här sedan den tiden. Här finns några äldre informationstavlor. Vid vägens vänstra sida finns också rester från senare byggnader i en trappstensformation med stenmurar.

Åsen är cirka en kilometer på båda sidor om vägen och är en fin promenad. Det finns ungefär 150 gravar, varav cirka fyrtio är från yngre järnåldern 400–1050 e.Kr. Här finns två högar och 35 låga och torvtäckta gravar av sten som kallas stensättningar. Två skeppssättningar finns också i området. Det finns en stig på Åsbyåsens naturreservat på högra sidan av vägen, där man passerar många av dessa gravformationer. Troligen gick vattnet ända upp hit och det är inte långt till Rällingeborg (punkt 15).

Vägen har med stor sannolikhet passerat här sedan vikingatid, då det finns ett stenblock med ristningar på tre sidor. En runristning, mycket svår att tyda, lyder: *"Holma och han Harald reste denna sten efter Roar, Kusses fader, som dog vid badning. Sen till att köpa guld, gav han bort det"*. Kanske en ovan ristare som i fallet med Gökstenen (punkt 3).

Illustration: Margareta Hildebrandt

Leta efter en "dansande" figur och ett kors på de andra sidorna. Kanske är figuren Hyrrokkin, en jättinna som asarna kallat på för att få hjälp med att skjuta ut Balders bålskepp på havet. Ännu troligare är att det är en Gordonfigur, som visar på influenser från Sydeuropa. Brytningstiden mellan asatro och tidig kristendom är dock lätt att föreställa sig.

Om du går på åsen mot Mälaren kommer du fram till en udde där du med fördel kan inta en medhavd matsäck eller ta ett dopp på den allmänna badplatsen. Platsen heter Helgarö kläpp.

21. Helgarö kyrka

– Annorlunda kyrka

Om du fortsätter förbi fälten på väg 957 mot Strängnäs passerar du Helgarö kyrka från 1100-talet. Den föregicks troligen av en träkyrka och sägs vara helgad åt Sankta Maria, Jesus mor. Kyrkan ligger i närheten av Åsby gravfält, vilket talar för att människor funnits i dessa trakter under lång tid (se punkt 19); för bara några år sedan påträffades en gravkista från senare delen av 1000-talet vid kyrkan.

Kyrkan byggdes ut på 1200-talet som en stenkyrka utan torn, nio meter lång och sex meter bred. På 1400-talet fick kyrkorummet fyra tegelvalv, varav ett med stjärnvalv över koret.

Officeren och landshövdingen Gustav Cruus på sätesgården Edeby förlängde kyrkan i öster på 1600-talet och flera ur släkten är begravda i kyrkan. I slutet av 1600-talet förstördes stora delar av kyrkan i en våldsam brand, varför mycket av interiören förnyades på 1700-talet, till exempel predikstolen i senbarock. Altartavlan är skänkt av Maria Christina Fleming på Edeby 1735.

Foto: Monika Eriksson Bertilsson

Det nuvarande tornet byggdes på 1800-talet i samband med restaureringar. Dopfunten är dock av modernare snitt, utförd 1957 av Strängnäs-konstnären Erik Sand.

22. Fogdö kyrka

– Kyrka för nunnor och herremän

Foto: Monika Eriksson Bertilsson

Fortsätt färden mot Strängnäs genom byn Bärby, förbi Granbecks livs, fram till Fogdö kyrka. Här har du en av Södermanlands största och ståtligaste medeltida kyrkor. Redan på 1100-talet fanns här en liten kyrka, som sannolikt var både sockenkyrka och klosterkyrka med tillhörande nunnekloster.

Klostret bildades redan på 1100-talet av benediktinerna och flyttades senare till den plats där Vårfruberga klosterruin ligger i dag (se punkt 22). I kyrkan finns en modell av Vårfruberga kloster, som man tror att det såg ut på sin nuvarande plats.

När klostret flyttas närmare Mälaren får Bergshammars och Hesselbyholms sätesgårdar troligtvis stor betydelse för kyrkans vidare vård; sätesgårdarnas rikedom var en förutsättning för kyrkbyggen under denna tid. Kyrkan förses med målningar, valv och ett högre torn.

Bergshammar sätesgård (säteri) byggdes på 1700-talet och flera av dess ägare har minnesplatser i Fogdö kyrka. Riksrådet Bengt Nilssons vapensköld från ätten Färla och ett gravkor till den adliga ätten Posse finns här.

23. Vårfruberga klosterruin

– Här kan du gå i kloster

Foto: Niclas Samuelsson

Från Fogdö kyrka svänger du ner mot Vårfruberga kloster-ruin. Följ grusvägen norrut fram till Mälarens strand där du kan parkera.

Klostret flyttades till Mälarens strand då vattenvägen till Fogdö kyrka blev mindre farbar för leveranser av till exempel mat och människor till klostret. I dag ligger Kungsbergs gård ovanför klosterruinen. Kungsberg är en gammal kungsgård som byggts om.

Klostret fick namnet Vårfruberga och blev ett cistercienser-kloster. Kung Magnus Ladulås (Birgersson) gav medel till den omfattande flytten. Cistercienserorden grundades 1098 av benediktinmunkar. Cisterciensernas regelverk var snarlikt benediktinernas, som handlade om att leva i fattigdom, kyskhet och lydnad samt under plikt stanna kvar i klostret. Det var därför viktigt att ordens kloster skulle ligga i avlägsna trakter, långt från den världsliga maktens inflytande.

I dag finns många rester av det stora och rika klostret, som stod klart 1289. Du kan gå in i allmänhetens ingång, in i den mäktiga klosterkyrkan och röra dig mellan murresterna och fantisera om nunnornas vardag. Det regelrätta klosterlivet i Vårfruberga upphörde 1527, då Gustav Vasa med hjälp av reformationen stängde de katolska klostren. 1529 överfördes klostret i kronans ägo och 1537 började murarna rivas – kanske senare då man tror att nunnorna fick vara kvar livet ut.

Badplats och borguin

Går du österut kommer du till Mälarens vatten, där det i dag finns en trevlig badplats med bryggor och plats att sitta och njuta av rofylldheten. Öster om badplatsen finns en borguin, som härstammar från tiden innan det fanns kloster i Kungsberg. Först låg en högstatusgård på kullen, som befästes med en ringmur och hade ett bra försvarsläge. När Vårfruberga kloster byggdes verkar platsen dock ha övergivits.

Västerut har det också funnits ett tegelbruk, som troligtvis användes redan när klostret byggdes. Det finns rester av lergropar och primitiva ugnar, men de är mycket svåra att nå och se för ovana ögon.

24. Husby

– Ingjaldshögen och soldat Frisks sjutton barn

Vi kör tillbaka från Kungsberg, cirka en kilometer längs vägen mot Fogdö kyrka och svänger vänster in mot Ympartorp och Husby. Småvägar leder oss fram till detta spännande utflyktsmål. Här finns Ingjaldshögen, ett soldattorp, Husby gårdsbebyggelse och en fin badplats.

Först kommer avtagsvägen in till Husbytorpet, ett välbevarat soldattorp från 1600-talet och den indelta arméns tid. Informationsskylten berättar bland annat om hur många barn som föddes här. Ända från den tiden och fram till 1941 har torpet fungerat som bostad till rotens soldat; den siste hette Gustaf Adolf Frisk. Numera vårdas torpet av Fogdöns hembygdsförening och används för olika kulturevenemang.

Ingjaldshögen

Intill soldattorpet ligger Ingjaldshögen. Här fanns Uppsala öd, Sveakungarnas domän för att få befolkningen att betala skatt. Husaby har sina rötter i en vikingatida storgård. När du ser på den imponerande Ingjaldshögen, trettio meter i diameter och tre-fem meter hög lär håren resa sig på armarna. Högen undersöktes under 1910-talet, då man bland annat hittade rester av en förnämlig glasbägare från 800-talet. Runtomkring finns flera gravar och rundastensättningar, säkert vikingatida. Om Ingjald fanns och är begravd här vet man dock inte.

Platsen var dock viktig, då den ligger invid den smalaste delen av det segelbara sundet mellan Vansö och Fogdö, som nu nästan är helt igenväxt. Ett strategiskt läge, en plats mycket lämpad för en kunglig Husaby. Strax före det trevliga Husbybadet finns det som i dag är Husby gårdsbebyggelse. Mellan Vårfruberga och Vansö kyrka finns en svårfunnen runsten vid Kråktorpet. Inskriptionen lyder: *"Ofeg och ... läto resa ... // ... än han hade förtjänat"*.

25. Vansö kyrka

– Beundra Albertus Pictors kalkmålningar

Foto: Monika Eriksson Bertilsson

Riktiga småvägar leder dig fram till väg 957 igen. Strax efter att du kommit ut på vägen dyker Vansö medeltida kyrka upp. Vansön bestod sannolikt av välbeställda gårdar som hade råd att finansiera bygget av en så ståtlig kyrka.

Kyrkan är från 1100-talet. Interiören av kalkmålningar från 1460-talet är utförda av Albertus Pictor och hans medhjälpare. Målningarna, som finns i stora delar av kyrkan, är färgrika och visar olika religiösa motiv. Betänk att Sverige var katolskt på denna tid och att mässorna hölls på latin. Bilder var då ett sätt att åskådliggöra vad de religiösa texterna handlade om. Det fanns inga skrivna texter och de flesta människor kunde heller inte läsa eller skriva.

Altarskåpet är från 1400-talets slut, tillverkat i Lübeck, och det finns ett triumfkrucifix från slutet av 1200-talet med Jesus på korset. Dopfunten är ännu äldre, från 1300-talet, tillverkat på Gotland av sandsten.

26. Stenby skans

– Försvarsborg med sjöutsikt

Illustration: Margareta Hildebrandt

Alldeles nära riksväg 55, vid Strängnäsbronns norra anslutning till Tosterön, ligger Stenby skans, eller Stenby borg som den också kallas. Du kan parkera på den norra parkeringsplatsen alldeles efter bron. Det finns en stig som går från parkeringsplatsen till en liten körväg ner mot sjön, under vägbron och ytterligare femtio meter. Då är du alldeles nedanför skansen. Sedan ut i obanad terräng rakt upp tills du kommer fram till själva muren.

Skansen började förmodligen byggas någon gång under 300- eller 400-talet. I början av 1980-talet gjordes en arkeologisk utgrävning, som visade att skansen brunnit runt år 500. Skansen är mäktig där den ligger uppe på berget, 115 meter lång och upp till femtio meter bred. Muren är mer än 300 meter lång, 2,5 meter hög och fyra meter bred totalt sett.

Skansen ligger högt på ett berg som sluttar brant ner mot Mälaren. Det är ett perfekt läge, oavsett om man vill övervaka trafiken på Mälaren nedanför skansen, eller om man tvingats försvara sig mot en anfallande fiende. Det är knappast troligt att skansen använts för permanenta bostäder, utan man har haft möjlighet att bo kortare perioder under en eventuell belägring. Nedanför skansen, ungefär åtta meter över Mälarens nuvarande nivå, har man sett terrassliknande lämningar som eventuellt härrör från tidigare hamnanläggningar.

Projektgrupp

Jan-Erik Ander, Gustav Vasaföreningen

Håkan Bertilsson, Gustav Vasaföreningen

Karl-Åke Borg, Gustav Vasaföreningen

Jan Brandt, Eskilskällans vänner

David Damell, sakkunnig arkeolog

Monika Eriksson Bertilsson, Gustav Vasaföreningen (projektledning)

Margareta Hildebrandt, Gustav Vasaföreningen

Jan-Erik Kling, Eskilskällans vänner

Tryggve Lundh, Eskilskällans vänner

Ingegerd Lusensky, Gustav Vasaföreningen

GUSTAV VASA
FÖRENINGEN

ESKILSKÄLLANS
VÄNNER